

Libuše Podlahová a kol.:
Didaktika pro vysokoškolské učitele.
Vybrané kapitoly.
 Praha: Grada, 2012. 154 s.

Lucie Rohlíková, Jana Vejvodová:
Vyučovací metody na vysoké škole.
Praktický průvodce výukou v prezenční
i distanční formě studia.
 Praha: Grada, 2012. 281 s.

Milan Slavík a kol.:
Vysokoškolská pedagogika.
Pro odborné vzdělávání.
 Praha: Grada, 2012. 253 s.

Není náhodou, že v jednom roce byly publikovány tři knihy, které jsou věnovány tématice vysokoškolské pedagogiky a vysokoškolské didaktiky. Po mnohaletém období publikačního vysokoškolského pedagogického „sucha“ (poslední česká odborná kniha Vašutová, J. *Strategie výuky ve vysokoškolském vzdělávání*. Praha : PedF UK, 2002., případně Linhartová, D. *Vysokoškolská psychologie*. Brno : MZLU ICV, 2008, obě publikace zcela rozebrané) se na knižním trhu objevují najednou tři publikace stejné svým zaměřením, avšak každá s jiným způsobem zpracování. Pozoruhodné je teritoriální rozložení autorských týmů: Plzeň-Praha-Olomouc. Pražské vydavatelství Grada se ujalo tohoto velmi potřebného počínu.

Současný zájem o vysokoškolskou pedagogiku a didaktiku u nás pramení z absence pedagogického vzdělávání

vysokoškolských učitelů, kteří si uvědomují, že měnící se studentská populace a nové vzdělávací nároky ve vysokoškolské přípravě vyžadují nejen erudovaný oborový přístup vysokoškolských pedagogů, ale také kvalifikovaný pedagogický přístup. Určitou zásluhu na podpoře tohoto zájmu má zřejmě i připravovaný dokument k tvorbě profilů absolventů Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání.

V zahraničních vysokoškolských systémech je tzv. *staff development* (nebo také *faculty development*, *povyšenie kvalifikácii, kształcenie i doskonalenie, Aus- und Weiterbildung, formation et perfectionement*), což je překládáno jako zdokonalování akademických sborů, specifickou činností v rámci vysokoškolských pracovišť, která je rozvíjena již od 70. a 80. let minulého století. Tento koncept s sebou přináší požadavek dalšího vzdělávání vysokoškolských učitelů, zvláště pak vzdělávání podporujícího jejich pedagogickou způsobilost. Ukázalo se totiž jako nezbytné vybavit učitele vysokých škol takovými kompetencemi, které by napomáhaly realizovat efektivní výuku v diferencovaných vzdělávacích podmínkách, tzn. v různých typech studia, s různorodými studenty, v diverzifikovaných institucích s různými vzdělávacími cíli a výstupy.

U nás byla v určitém období minulého století věnována zvýšená pozornost pedagogickému

vzdělávání vysokoškolských učitelů, které bylo vyžadováno jako povinnost (Vyhláška Ministerstva školství ČSR č.8/1983) a jeho koncepce byla po vzoru západních modelů rozvíjena v tehdejší Ústavu rozvoje vysokých škol. Od 90. let jsme však zaznamenali útlum zájmu o vysokoškolskou pedagogiku a pedagogické vzdělávání v důsledku změn ve vysokoškolské politice a v životě vysokých škol. V posledním desetiletí přeci jen v rámci projektů (převážně FRVŠ) nebo na základě rozhodnutí akademických funkcionářů je lokálně realizováno pedagogické vzdělávání formou jednorázových kurzů, přednášek nebo workshopů, ale někde také formou déleodobých studijních programů a doktorských kurzů i e-learningových programů. Ačkoli v rámci univerzit fungují centra celoživotního vzdělávání, dosud se v žádoucí míře neujaly této specifické oblasti.

Za zmínku také stojí, že v zahraničí (UK, USA, Austrálie a další země) vycházejí desítky skutečně specializovaných knih k problematice vysokoškolského vzdělávání, výuky a studia založené na výzkumech. Nyní, jak se zdá, se začíná zaplňovat chybějící mezera v české odborné a studijní literatuře z vysokoškolské pedagogiky a didaktiky. Tento delší úvod nebyl jistě zbytečný, neboť posouzení a porovnání tří nových publikací se od daných skutečností odvíjí.

Na začátku je třeba říci, že všechny tři publikace jsou potřebné a je dobře, že vůbec vznikly. Všem autorům za ně patří dík určitě jménem vysokoškolských učitelů, kteří je budou číst. Podívejme se na tyto publikace z hlediska potřeb vysokoškolských učitelů pro zlepšení jejich pedagogické práce, a také z hlediska specifík pedagogické disciplíny vztahující se k vysokoškolskému prostředí.

Posuzovateli publikace vždy nejdříve utkví pohled na použitou a odkazovanou literaturu, která ovlivňuje přístup ke zpracování tématu. Je třeba konstatovat, že citací zahraničních autorů je v publikacích pomálu. Nejlépe je na tom autorská dvojice Rohlíková-Vejvodová, která uvádí na 200 použitých titulů, z toho téměř 50 je originálních zahraničních zdrojů, ale z toho jen část se týká vysokoškolské pedagogiky a didaktiky. Autorské kolektivy Slavíka a Podlahové vycházejí hlavně z domácích pedagogických zdrojů. Výběr užití literatury souvisí se záměry autorů. Není však zcela adekvátní vycházet z literatury, ač pedagogické, která nemá žádný vztah k vysokoškolskému vzdělávacímu prostředí, ať již je to školní didaktika, psychologie výchovy a vyučování na základní škole nebo klíma na střední škole atp. Obecně pedagogické nebo obecně didaktické teorie jistě lze transformovat a interpretovat pro vysokou školu, ale také je třeba reflektovat kontexty a proměny vysoké školy a vzdělávání.

To znamená navázat na bohatou aktuální zahraniční literaturu z daných disciplín a vytvořit přidanou hodnotu. Co tedy zamýšleli autoři svými monografiemi?

Rohlíková-Vejvodová chtějí svojí knihou (Vyučovací metody na vysoké škole) „*zpřístupnit vysokoškolským učitelům zajímavé myšlenky uznávaných pedagogických osobností; zamyslet se nad teorií obecné didaktiky v kontextu výuky na vysoké škole; motivovat vysokoškolské učitele k pedagogické reflexi vlastní praxe; sbromáždit řadu inspirativních příkladů z výuky na vysoké škole; zdůraznit potřebu funkčního využití tradičních i moderních metod výuky na vysoké škole, a to v prezenční, distanční i kombinované formě studia.*“

Slavík a kolektiv (Vysokoškolská pedagogika) chtějí „*přispět k vytvoření solidní báze vysokoškolské pedagogiky v odborném vzdělávání a rozvinout některé dílčí problémy do větší hloubky. Odborné vzdělávání... má svá specifika. To musí reflektovat i didaktika, která se bude uplatňovat ve vysokoškolské výuce.*“ Autoři dále předesílají, že „*... Vysokoškolská pedagogika by ve svých základech neměla opomíjet i nezbytné prvky výchovného působení především využíváním prvků motivačního působení a vzdělávání v oblasti rozvíjení osobnostně kultivujících kompetencí.*“

Podlahová a kolektiv (Didaktika pro vysokoškolské učitele) se obrací ke čtenářům následujícími slovy: „*Předkládaný text je souhrnem nejnutenějších informací o tom, jak může vaše pedagogická činnost na vysoké škole přinést*

prostřednictvím vaší znalosti pedagogických (didaktických) pravidel efektivní výsledek.“

Podívejme se tedy dále, jak jsou naplněny ambice jednotlivých autorských kolektivů. Zůstaneme u poslední knihy *Didaktika pro vysokoškolské učitele*. Autoři si nečiní nárok, jak již vyplývá z názvu knihy, pojednat o vysokoškolské didaktice. Spíše chtějí zprostředkovat obecně didaktické poznání učitelům na vysoké škole, což je zřejmé v několika kapitolách (1, 2, 3, 6). Některé kapitoly jsou přímo adresované vysokoškolskému vzdělávacímu prostředí, například organizační formy a metody, tvorba studijního textu nebo e-learning. Obsah knihy je strukturován do devíti kapitol: 1. *Didaktika v práci vysokoškolského učitele*, 2. *Obsah a cíle vzdělání*, 3. *Výukové cíle a jejich struktura*, 4. *Organizační formy vysokoškolské výuky*, 5. *Didaktické (vyučovací) metody*, 6. *Didaktické zásady*, 7. *Didaktická diagnostika*, 8. *Tvorba studijního a výukového textu*, 9. *E-learning a jeho uplatnění na vysoké škole*. Ačkoli struktura má svoji tradiční logiku, je zřejmé, že každou kapitolu zpracoval jiný autor, chybí provázání textu, jedna společná linie. Na konci jsou zařazeny dvě přílohy, přehled aktivních sloves podle Blooma a slovníček základních pojmů z pedagogiky a didaktiky.

Způsob zpracování textu je velmi tradiční, neboť obsahem je tradiční pedagogika. Většina kapitol je založena na přehledech nebo výčtech faktů, poznatků či

informací. Čtenáři je poskytnut jen základní vhled do teoretických základů didaktiky s určitou mírou aplikace na vysokoškolské prostředí. Čtenář rozhodně nezíská motivaci a zájem o zkvalitnění své pedagogické práce na vysoké škole, bude jen informován o didaktice. Autoři mnoho neslibují a také mnoho nového z vysokoškolské didaktiky ve své knize nepřinášejí. Za pozornost stojí tematika tvorby studijního textu, příprava přednášky anebo uplatnění e-learningu.

Publikace *Vysokoškolská pedagogika* prezentuje hlavní témata dané disciplíny, kterými jsou vysokoškolský učitel, studenti, výuka, učení i pedagogická komunikace na vysoké škole. Zahrnuje také základy psychologie osobnosti a psychické zvláštnosti vysokoškoláků, čímž obohacuje pedagogický záměr o psychologické aspekty. Nechybí ani problematika moderních výukových technologií. Zařazení výuky studentů se speciálními vzdělávacími potřebami je velmi aktuální téma a má ve vysokoškolské pedagogice důležité místo. Obsah této publikace je tematicky bohatší a ucelenější i tím, že úvodní kapitola se věnuje současným vzdělávacím strategiím na vysoké škole a základním konceptům vysokoškolské pedagogiky, na něž další text navazuje.

Kniha je strukturována do devíti kapitol: 1. *Základy vysokoškolské pedagogiky*, 2. *Základy psychologie pro vysokoškolskou pedagogii*, 3. *Profesní standard vysokoškolského učitele*, 4. *Rozvoj*

dovedností v pedagogické komunikaci, 5. *Psychické zvláštnosti vysokoškolských studentů*, 6. *Výuka studentů se speciálními vzdělávacími potřebami*, 7. *Didaktická technika a informační technologie*, 8. *Evaluační vzdělávání, hodnocení výsledků výuky*, 9. *Vybrané aspekty vzdělávání na vysoké škole*.

Z logiky řazení kapitol se vymyká *Profesní standard vysokoškolského učitele a Vybrané aspekty vzdělávání na vysoké škole*. Obě se totiž týkají vysokoškolského učitele a přesto jsou každá na jiném konci knihy. Pokus o vytvoření profesního standardu v rámci akademické profese je pozoruhodný a jistě žádoucí, neboť může mít význam například v hodnocení kvality výuky, což však z výkladu nevyplývá. (Pozn.: Pojednaný standard je srovnatelný se základním modelem profesního standardu učitele ZŠ a SŠ z roku 2001 autorky Vašutové). V pojetí kapitol je zřejmá vazba na vysokoškolské prostředí, témata jsou objasňována v kontextu vysokoškolského vzdělávání, objevují se i příklady a praktické návody. Jen některé pasáže knihy jsou prezentovány v obecné rovině (základy psychologie nebo didaktická technika). Mnozí z autorů se dlouhodobě zabývají vysokoškolskou problematikou a je to znát.

Co vytknout a co vyzdvihnout? Ačkoli tým autorů vztahuje své dílo k odbornému vzdělávání, je třeba říci, že žádná specifika, kromě popisu systému evaluace na ČZU v Praze, zde nebyla identifikována. Využitelnost

knihy je tedy širší než jen pro vysokoškolské učitele na technických oborech. Kritická připomínka se týká názvu knihy, který by měl zahrnovat i vysokoškolskou psychologii, jejíž rozsah v knize je poměrně velký. Za pozornost stojí kapitoly o psychických zvláštностech vysokoškoláků, o speciálních vzdělávacích potřebách vysokoškoláků a o pedagogické komunikaci.

Třetí publikace *Vyučovací metody na vysoké škole* se zcela odlišuje od předchozích dvou. Výhodou při tvorbě textu byl do značné míry nezátížený přístup dvojice mladých progresivních autorek. Rozhodly se prezentovat jen jedno téma – výukové metody – a zvolily formu smíšeného textu pro prezenční a distanční studium. To se velmi vyplatilo. Kdo sáhne po této publikaci, najde v ní mnoho teoretických poznatků, praktických aplikací, příkladů, návodů, zhodnocených zkušeností i motivačních prvků. Najde zpětnou vazbu v podobě otázek a úloh, které jsou propojené s klíčem správných odpovědí a řešení. Kniha může například doplnit kurz vysokoškolské pedagogiky nebo být interaktivním textem pro samostudium.

Kniha obsahuje tři velké celky: 1. *Formy a metody výuky na vysoké škole*, 2. *Konstruktivismus ve výuce na vysoké škole*, 3. *Distanční vzdělávání a e-learning na vysoké škole*. Výklad je vždy vztažen k vysokoškolskému učiteli a vždy zahrnuje studenta. Jednotlivá témata jsou propracována do hloubky. Je

to moderní vysokoškolská didaktika, obsahem, způsobem zpracování, filozofií. Nejen že zaujme, ale může čtenáře do značné míry motivovat k přemýšlení o vlastní výuce, ovlivnit jeho stávající pojetí vysokoškolské výuky, obohatit repertoár metod, objasnit teoretická východiska i poradit. To, co autorky anocovaly na začátku, to se podařilo.

Co říci závěrem? Pedagogická práce vysokoškolského učitele je odlišná od školní práce učitelů nižších úrovní vzdělávání, což je dáno specifičností vysokoškolského prostředí a vysokými nároky na vzdělávání. Formální součástí akademické profese je vědecká erudice, nikoli pedagogická způsobilost, jako je tomu u jiných kategorií. Přitom vysokoškolský učitel je pedagogem v nejvyšší úrovni vzdělávacího systému. Získávání poznatků z vysokoškolské pedagogiky, didaktiky a psychologie v průběhu akademické dráhy by mělo být samozřejmostí. A k tomu mohou tři nové knihy velmi dobře přispět.

Jaroslava Vašutová

**Lea Květoňová, Iva Strnadová,
Vanda Hájková:**
Cesty k inkluzi.

Praha: Karolinum, 2012. 167 s.

Publikace „Cesty k inkluzi“ se obsahově zaměřuje na situaci studentů s postižením ve vysokoškolském